

Leren van de lector

Wat zijn lectoraten en wat kunnen ze betekenen voor scholen? Volgens Marijke Kral, lector Leren met ICT aan de Hogeschool Arnhem/Nijmegen, leidt samenwerking met een lectoraat tot professionalisering van docenten en daarmee tot schoolontwikkeling. Janine van den Elsen (Udens College) en Theo Bekker (Dominicus College) hebben er goede ervaringen mee.

Tekst_Maartje Aarts, Fotografie_Enno Keurentjes

In 2001 sloot minister Hermans van OCW een convenant met de HBO-raad waardoor hogescholen geld kregen om lectoren aan te stellen en kenniskringen op te richten. Het doel was de positie van hogescholen als regionaal kenniscentrum voor het regionale bedrijfsleven en 'not for profit'-organisaties (zoals scholen) te versterken.

Een logische gedachte, want hogescholen vervullen een belangrijke positie bij het verstevigen en vergroten van kennisontwikkeling, -overdracht, -verspreiding, en -circulatie. Dat blijkt uit het onlangs verschenen rapport 'Succesfactoren voor lectoren in het hbo' van de Stichting Kennisontwikkeling en uit het advies 'Bijdragen van onderwijs aan het Nederlandse innovatiesysteem' van de Onderwijsraad. Momenteel zijn er ongeveer 270 lectoren benoemd. Een lector is iemand die in een vakgebied zijn of haar sporen heeft verdiend door onderwijs en onderzoek. Een lector verzamelt een kenniskring om zich heen. Dat is een groep van hbo-docenten en mensen uit het werkveld. De kenniskring voert onder leiding van de lector onderzoeksprojecten uit die in samenwerking met het werkveld nieuwe kennis en producten of diensten opleveren die zinvol zijn voor het hbo én het veld. Zo dragen lectoraten bij aan het verkleinen van de kloof tussen onderzoek en praktijk.

Betekenis voor het VO

Alle lectoren en hun onderzoeksprojecten zijn opgenomen in een databank (<http://lectoren.hbo.nl>), waarin onder andere gezocht kan worden op sector. Voor scholen in het voortgezet onderwijs zijn vooral de lectoraten binnen de sector Hoger Pedagogisch Onderwijs interessant. Ongeveer dertig lectoren zijn hierin actief. Een van hen is Marijke Kral. Haar lectoraat 'Leren met ICT: digitale didactiek' aan de faculteit Educatie/Instituut voor Leraar en School van de Hogeschool Arnhem/Nijmegen (HAN) bestaat sinds 2003. De centrale vragen zijn: hoe zet je ICT zó in dat het een positieve

bijdrage levert aan het leerproces van leerlingen? Wat moet je daar als (aankomend) docent voor kunnen en hoe kun je dat leren? Het lectoraat en de kenniskring proberen samen met scholen, docenten, studenten en opleiders via praktijkgerichte onderzoeks- en ontwikkelprojecten ervaringen te verzamelen, kennis te ontwikkelen en kennis te delen om uiteindelijk antwoord te kunnen geven op deze vragen.

Hoewel het lectoraat zich richt op digitale didactiek, wordt de integratie van ICT in het onderwijs volgens Kral niet zozeer belemmerd door het ontbreken van digitale didactische vaardigheden bij docenten. "Het probleem is meer dat docenten moeite hebben met de nieuwe didactische vaardigheden die het gevolg zijn van zelfstandig leren: leerlingen coachen, methoden durven loslaten... Wanneer docenten de nieuwe didactische vaardigheden durven en kunnen toepassen, hebben ze minder moeite om ICT te gebruiken." Hier ligt een belangrijke taak voor schoolleiders, want zij kunnen docenten stimuleren en ondersteunen om zich deze nieuwe 'algemene' didactische vaardigheden eigen te maken.

Zo voorkomen we dat we dezelfde fouten maken als scholen die in het verleden met iets soortgelijks bezig zijn geweest

Digitale leerobjecten

Eén van de onderzoeksprojecten van het lectoraat van Kral is 'Digitale leerobjecten in het voortgezet onderwijs'. Digitale leerobjecten zijn foto's, videofragmenten, schema's, animaties en teksten op internet die een onderdeel kunnen vormen van een les of cursus. Opleiders en studenten van de lerarenopleiding ontwikkelen samen met docenten uit het voortgezet onderwijs handreikingen om digi-

tale leerobjecten of digitaal lesmateriaal te selecteren en zinvol in te zetten. Kral: “Er zijn wel voldoende digitale leerobjecten beschikbaar, maar het probleem is dat ze vaak niet direct of niet duidelijk gekoppeld zijn aan de leerdoelen. Hierdoor is het voor docenten moeilijk digitale leerobjecten te vinden die onderdelen uit de lesstof kunnen vervangen. Doordat het zoekproces docenten te veel tijd kost, zetten ze de digitale leerobjecten slechts beperkt in. Dit is jammer, omdat de inzet van digitale leerobjecten essentieel is om de leerlingen meer betekenisvol onderwijs te bieden.”

Janine van den Elsen is docent aardrijkskunde en coördinator vmbo leerjaar 1 van het Udens College. Zij raakte samen met een collega aardrijkskunde door een afstudeeropdracht van een lio betrokken bij dit project. Van den Elsen: “Wij zagen hier wel wat in, omdat onze kennis op dit gebied nog beperkt was en dit een mogelijkheid bood om onze schroom voor het gebruik van internetbronnen in de lessen te overwinnen.” Ze spraken af, het hoofdstuk Natuurgeweld om te zetten in digitale leerobjecten. Dit probeerden ze uit in twee vmbo-t+(mavo/havo)-brugklassen, en met succes. Van den Elsen: “De toetsresultaten van de klassen waren goed, maar belangrijker was dat uit de evaluatie bleek dat leerlingen deze manier van verwerking van de lesstof veel aantrekkelijker vonden.” Van den Elsen en haar collega’s hebben daarom besloten er het komende schooljaar in alle vmbo-t+-brugklassen mee te gaan werken. Ook zijn er plannen om binnen de vmbo-t-brugklassen en de havo-brugklassen lesstof op deze manier te verwerken.

Theo Bekker, afdelingsleider van De Monnikskap (een afdeling van het Dominicus College die chronisch zieke en lichamelijke gehandicapte jongeren opleidt tot een regulier diploma op havo/vwo-niveau), raakte via een andere weg betrokken bij het project. Vanuit de beleidsregel Vooruit! kreeg de school onlangs subsidie voor haar project ELO Vooruit!. Het doel is een TeleTOP elektronische leeromgeving (elo) voor de Tweede Fase van De Monnikskap te ontwik-

kelen, die uiteindelijk zal leiden tot een elo voor het gehele Dominicus. Hiertoe moet het hele curriculum van de bovenbouw havo/vwo ontleed worden in leerobjecten. Dit is een ingrijpende innovatie, waarbij externe ondersteuning gewenst is. Doordat het Dominicus een opleidingsschool van de lerarenopleiding is, was er volgens Bekker al een natuurlijk partnerschap en omdat de ICT-coördinator van de school al contacten had met de lerarenopleiding, werd de link met het project digitale leerobjecten van het lectoraat gelegd.

Het project op de Monnikskap bevindt zich momenteel nog in de voorbereidende fase. De docenten worden geschoold in digitale didactische vaardigheden en zijn begonnen met het zoeken naar digitale leerobjecten voor de lesstof. Vanaf het nieuwe schooljaar zullen ze op De Monnikskap daadwerkelijk met de elo gaan werken en deze verder vullen met digitale leerobjecten. De overige afdelingen van het Dominicus gaan dan ook met deze onderwijsvernieuwing aan de slag.

De ondersteuning door het lectoraat bestaat momenteel uit het geven van adviezen en de hulp van een lio bij het zoeken naar digitale leerobjecten. Het komende jaar zal deze ondersteuning uitgebreid worden met meer lio’s. Bekker is te spreken over de expertise en praktijkgerichte adviezen van Kral. “Zo voorkomen we dat we dezelfde fouten maken als scholen die in het verleden met iets soortgelijks bezig zijn geweest.”

Feeling

De meerwaarde van ondersteuning door een lectoraat bij het realiseren van onderwijsvernieuwingen is volgens Kral dat “wij daadwerkelijk bijdragen aan de professionalisering van docenten en daarmee aan schoolontwikkeling. Heeft een school een vraag, dan checken wij altijd: is dit de vraag van de docenten?

Wij gaan namelijk met de docenten aan de slag. Wij laten hen reflek-

teren op hun handelen en op het onderwijs en ondersteunen hen vervolgens bij het verbeteren hiervan.” Tijd nemen voor reflectie is volgens Kral van wezenlijk belang om vernieuwingen in het onderwijs te integreren. “Doordat in scholen de tijd voor reflectie op leren ontbreekt, krijgen vernieuwingen slechts de status van project, van iets dat eindigt. De borging in het onderwijs blijft beperkt. Door eigen leervragen te formuleren en antwoorden daarop te zoeken, ontstaat die borging wel.” Zij ziet hier een taak voor schoolleiders: “Zij moeten in het kader van het professionaliseringsbeleid docenten tijd geven en hen stimuleren te reflecteren op hun handelen en het onderwijs.”

Van den Elsen bevestigt dat het project een positieve invloed heeft gehad op haar professionaliteit. “Mijn schroom om internet te gebruiken bij verwerking van de lesstof is verminderd en omgeslagen in een soort interne drang om voor aantrekkelijker onderwijs gebruik te maken van de mogelijkheden van internet.” Dit komt volgens haar vooral doordat het ontwikkelde lesmateriaal volledig past bij de onderwijsvisie en werkwijze van de school. Een voordeel was ook dat Van den Elsen de betrokken lio al kende en dat de lio de school al kende. Zij wist bij wie ze waarvoor moest zijn en daardoor kostte het project de docenten minder tijd dan bij soortgelijke projecten het geval is.

Ook Bekker beaamt dat de meerwaarde van de ondersteuning door het lectoraat zit in de toegenomen professionaliteit van docenten. “Docenten gaan enthousiast aan de slag met de elo wanneer de lio hen toont wat een leerobject is.” Een opleidingsschool kan gemakkelijk contact leggen met een lectoraat, “en door de nauwe band met de lerarenopleiding staat het lectoraat heel dicht bij de praktijk”, zegt Bekker. “Een lectoraat kan onder andere via lio’s heel praktijkgerichte ondersteuning bieden. Andere ondersteuners proberen dat ook, maar missen toch die feeling met de praktijk.”

Door de nauwe band met de lerarenopleiding staat het lectoraat heel dicht bij de praktijk

Meer bekendheid creëren

Doordat de lectoren en kenniskringen nog niet zo lang bestaan, is het voor veel scholen nog onduidelijk wat lectoraten voor hen kunnen betekenen. Kral beaamt dit. Het bestaan van haar lectoraat is wel bekend bij de opleidingsscholen in de regio, maar zij weten vaak niet wat ze voor elkaar kunnen betekenen. Via publicaties probeert Kral hier iets aan te doen. Ook organiseert ze samen met collega-lectoren bijeenkomsten waarin scholen via workshops geïnformeerd worden over de onderzoeksprojecten van de lectoraten en waarin ze worden uitgenodigd aan te geven welke vragen zij op die gebieden hebben.

Door beperkte menskracht kunnen de lectoraten niet bij elke schoolvraag ondersteuning bieden. Ook moet de school aan zekere voorwaarden voldoen. Kral: “Wanneer wij onze menskracht inzetten om er een goed project van te maken, verwachten wij van schoolleiders dat zij docenten voldoende faciliteren. Anders heeft de borging van

het project geen kans van slagen.”

Van den Elsen en Bekker zijn positief over de bijeenkomsten met de lectoren. Het zou goed zijn als schoolleiders docenten faciliteren om deze bijeenkomsten bezoeken, vinden zij. Bekker doet dat al: “Ik stuur mensen niet, maar ik activeer en faciliteer ze wel.” Volgens Van den Elsen moeten lectoren vooral contact zoeken met docenten. Zij stelt voor om docenten tijdens gebruikersbijeenkomsten van methoden te informeren over de projecten van lectoraten. Bekker pleit ervoor dat lectoraten ook contact zoeken met schoolleiders, want “hoewel het wenselijk is dat onderwijsvernieuwingen van de werkvloer komen, worden ze toch nog steeds vooral door schoolleiders geïnitieerd.” ■

Algemene informatie over lectoren is te vinden op: www.lectoren.nl.

Zie voor een overzicht van alle onderzoeksprojecten van het lectoraat ‘Leren met ICT’:

www.han.nl/restyle/shpo/content/Leren_met_ICT.xml.

Meer informatie over het project ELO Vooruit!:

www.dominicuscollege.nl.

Innovatiemakelaar en lectoraten

Schoolmanagers_VO gaat vanaf het schooljaar 2005/2006 de functie van Innovatiemakelaar vervullen. In die functie zullen wij waar mogelijk verbinding zoeken met lectoraatsprojecten bij het beantwoorden van vragen van scholen.

Zie voor meer informatie over de Innovatiemakelaar:

www.schoolmanagersvo.nl/dossiers/innovatie.